

О. М. Ткачук

СІМЕЙНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ:

**ПОСТАТЕЙНИЙ ПОКАЖЧИК
ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЙ
ВЕРХОВНОГО СУДУ –
ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ ТА КАСАЦІЙНОГО
ЦИВІЛЬНОГО СУДУ
(ПРАКТИКА 2019 РОКУ)**

Харків
«Право»
2020

УДК 347.61/.64(477)(094.4)(083.8)
Т48

Ткачук О. М.

Т48   Сімейний кодекс України: постатейний покажчик правових позицій Верховного Суду – Великої Палати та Касаційного цивільного суду (практика 2019 року) / О. М. Ткачук. – Харків : Право, 2020. – 200 с.

ISBN 978-966-937-928-3

Збірник містить у собі систематизацію судової практики Верховного Суду за 2019 рік, а також окремі правові позиції 2018 року, що не увійшли до попереднього видання, яка впорядкована за статтями Сімейного кодексу України.

Збірник призначений для практичного використання суддями, адвокатами, практикуючими юристами, а також усім тим хто цікавиться та стикається з проблемними питаннями застосування сімейного права в Україні.

УДК 347.61/.64(477)(094.4)(083.8)

ISBN 978-966-937-928-3

© Ткачук О. М., 2020

© Оформлення. Видавництво «Право», 2020

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
<p>Ст. 41 СКУ</p>	<p>Згідно із статтею 38, частиною третьою статті 39, частиною першою статті 40 СК України підставою недійсності шлюбу є порушення вимог, встановлених статтями 22, 24–26 цього Кодексу. Недійсним є шлюб, зареєстрований з особою, яка визнана недієздатною. Шлюб визнається недійсним за рішенням суду, якщо він був зареєстрований без вільної згоди жінки або чоловіка. Згода особи не вважається вільною, зокрема, тоді, коли в момент реєстрації шлюбу вона страждала тяжким психічним розладом, перебувала у стані алкогольного, наркотичного, токсичного сп'яніння, в результаті чого не усвідомлювала сповна значення своїх дій і (або) не могла керувати ними, або якщо шлюб було зареєстровано в результаті фізичного чи психічного насильства. Відповідно до частини першої статті 42 СК України право на звернення до суду з позовом про визнання шлюбу недійсним мають дружина або чоловік, інші особи, права яких порушені у зв'язку з реєстрацією шлюбу, батьки, опікун, піклувальник дитини, опікун недієздатної особи, прокурор, орган опіки та піклування, якщо захисту потребують права та інтереси дитини, особи, яка визнана недієздатною, або особи, дієздатність якої обмежена.</p> <p>Відповідно до роз'яснень, викладених у пункті 13 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» у випадках, передбачених статтею 41 СК, шлюб за рішенням суду може бути визнаний недійсним. У даному разі вирішення цього питання залежить від встановлених судом обставин. Сімейний кодекс вказує на підстави, за яких шлюб може бути визнано недійсним, зокрема: 1) між усиновлювачем та усиновленою ним дитиною з порушенням вимог,</p>	<p>№ 61-14670св19 від 29.11.2019 Касаційний цивільний суд</p>	<p>про визнання шлюбу недійсним</p>

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>встановлених частиною п'ятою статті 26 цього Кодексу (пункт 1 частини першої статті 41 в редакції Закону від 20 грудня 2005 року № 3250-IV); 2) між двоюрідними братом та сестрою; між тіткою, дядьком та племінником, племінницею; 3) з особою, яка приховала свою тяжку хворобу або хворобу, небезпечну для другого з подружжя і (або) їхніх нащадків; 4) з особою, яка не досягла шлюбного віку і якій не було надано права на шлюб. При вирішенні справи про визнання шлюбу недійсним суд бере до уваги, наскільки цим шлюбом порушені права та інтереси особи, тривалість спільного проживання подружжя, характер їхніх взаємин, а також інші обставини, що мають істотне значення. Шлюб не може бути визнаний недійсним у разі вагітності дружини або народження дитини у осіб, зазначених пунктами 1, 2, 4 частини першої цієї статті, або якщо той, хто не досяг шлюбного віку, досяг його або йому було надано право на шлюб. Ухвалюючи рішення про відмову в позові, суд першої інстанції, з висновками якого погодився суд апеляційної інстанції, виходив із того, що підстави для визнання недійсним шлюбу, укладеного 22 березня 2016 між ОСОБА_3 та ОСОБА_4, відсутні.</p> <p>Верховний Суд погоджується з вказаним висновком судів з огляду на те, що Судами першої та апеляційної інстанції встановлено, що відповідно до показань свідків ОСОБА_13, який працює лікарем психіатром Катеринопільської ЦРЛ, він впевнений у відсутності жодних патологічних станів у психіці ОСОБА_3 ОСОБА_14, ОСОБА_15, яка працює начальником відділу ДРАЦС Катеринопільського районного управління юстиції, ОСОБА_16, ОСОБА_6 стверджують, що за життя ОСОБА_3 жодних ознак психічних розладів не проявляв, шлюб з ОСОБА_4 укладав добровільно, повністю усвідомлюючи свої дії.</p>		

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>Суди першої та апеляційної інстанцій відхилили висновок комісії експертів від 05 квітня 2018 року № 152, в якому вказано, що на підставі показань свідків та медичної документації про хворобу ОСОБА_3 експерти зробили висновок, що на час укладання шлюбу 22 березня 2016 року ОСОБА_3, страждаючи на злоякісне новоутворення кишківника – рак прямої кишки зі злоякісним перебігом та численними метастазами, страждав на переважно психогенно-обумовлений, маячний розлад з актуальним персоналізованим маренням впливу на адресу дружини, що зважаючи на психотичний рівень порушень позбавляло його здатності усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними.</p> <p>Суд першої інстанції, з висновками якого погодився суд апеляційної інстанції, вмотивував таке відхилення вказаного висновку, зазначивши, що відповідно до частини першої статті 110 ЦПК України висновок експерта для суду не має задалегідь встановленої сили і оцінюється судом разом із іншими доказами за правилами, встановленими статтею 89 цього Кодексу. Відхилення судом висновку експерта повинно бути мотивоване в судовому рішенні.</p> <p>Обґрунтовуючи відхилення висновку експерта, суд посилався на пояснення голови комісії експертів Кухаря А.К., який в судовому засіданні надав роз'яснення з приводу висновку. Зокрема, повідомив, що складення щодо ОСОБА_3 медична документація не має прямих, об'єктивних відомостей, які б свідчили про наявність у останнього розладів психічної діяльності. Також експертом роз'яснено, що само по собі звернення ОСОБА_3 до нетрадиційних методів лікування не свідчить про наявність психічних відхилень. З урахуванням показань групи, визначених експертом свідків комісія дійшла висновку, що у поведінці ОСОБА_3 має місце маячний синдром з проявами немотивованої мовної та</p>		

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>фізичної агресії на ґрунті патологічної впевненості у негативному впливі колишньої дружини на стан його здоров'я. Щодо надання переваги показанням свідків ОСОБА_6, ОСОБА_1, ОСОБА_7, ОСОБА_8, ОСОБА_9, експертом вказано, що маячний синдром має ознаки скритності і проявляється лише у відносинах з жінкою. Отже, на думку експертів показання зазначеної групи свідків більш повно розкривали картину психічного захворювання. Крім того пояснив, що, на його думку, більш повними та об'єктивними є показання колишньої дружини ОСОБА_1, яку експерти вважали неупередженим свідком.</p> <p>З огляду на вказані обставини, Верховний Суд погоджується з висновками судів першої та апеляційної інстанцій щодо відхилення висновку комісії експертів з підстав відсутності об'єктивних медичних даних щодо наявності у ОСОБА_3 психічних розладів, оскільки сам факт захворювання зляканим новоутворенням кишківника з численними метастазами не є підставою для встановлення у ОСОБА_3 психічних розладів. Обґрунтованим є висновок судів першої та апеляційної інстанцій про те, що сам факт прояву такої агресії з боку ОСОБА_3 щодо колишньої дружини ОСОБА_1 не дає підстав вважати, що укладаючи шлюб з ОСОБА_4, останній не усвідомлював своїх дій.</p> <p>Верховний Суд також погоджується з висновками судів першої та апеляційної інстанцій про те, що в матеріалах справи відсутні медичні документи або інші відомості, які б підтверджували той факт, що на момент реєстрації шлюбу 22 березня 2016 року ОСОБА_3 страждав тяжким психічним розладом, в результаті чого не усвідомлював сповна значення своїх дій і (або) не міг керувати ними, або якщо шлюб було зареєстровано в результаті фізичного чи психічного насильства, з урахуванням положень статті 1 Закону України «Про психіатричну</p>		

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>допомогу», відповідно до якої психічні розлади – розлади психічної діяльності, визнані такими згідно з чинною в Україні Міжнародною статистичною класифікацією хвороб, травм і причин смерті; тяжкий психічний розлад – розлад психічної діяльності (затьмарення свідомості, порушення сприйняття, мислення, волі, емоцій, інтелекту чи пам'яті), який позбавляє особу здатності адекватно усвідомлювати оточуючу дійсність, свій психічний стан і поведінку.</p> <p>Суди першої та апеляційної інстанцій не взяли до уваги та відхилили висновок комісії експертів, оскільки за відсутності об'єктивних медичних відомостей щодо наявності у ОСОБА_3 психічних розладів, в основу висновку експертів покладені показання свідка ОСОБА_1 (в частині проявів невмотивованої мовної та фізичної агресії з боку ОСОБА_3), яку експерти помилково вважали незаінтересованою особою у справі. Не патологічний стан ОСОБА_3, а саме, повідомлення позивачем останньому, як особі, що страждає на тяжку фізичну хворобу та намагається її подолати, про неминучу смерть, викликало природну негативну реакцію з боку останнього, і спровокувало разовий конфлікт.</p> <p>Інших об'єктивних відомостей, ніж показання заінтересованого свідка ОСОБА_1, які б підтверджували прояви невмотивованої мовної та фізичної агресії з боку ОСОБА_3, судами першої та апеляційної інстанцій не встановлено.</p> <p>З огляду на встановлені судами першої та апеляційної інстанцій фактичні обставини справи, положення норм матеріального права, практичним є висновок судів першої та апеляційної інстанцій про відмову в позові, оскільки ОСОБА_1 не довела належними доказами ті обставини, на які вона посилялася як на підставу своїх вимог про те, що її</p>		

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>колишній чоловік на час укладення шлюбу з ОСОБА_4 не усвідомлював значення своїх дій та не міг керувати ними, оскільки хворів на тяжку фізичну хворобу.</p> <p>З огляду на вказане вище, доводи касаційної скарги ОСОБА_1 не можуть бути підставою для скасування судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій, оскільки вони ґрунтуються на неправильному тлумаченні норм матеріального та процесуального права, зводяться до переоцінки судом доказів, що у силу вимог статті 400 ЦПК України не входить до компетенції суду касаційної інстанції.</p>		
<p>Ст. 57 СКУ</p>	<p>Судами встановлено, що 02 серпня 2004 року сторони перебували у зареєстрованому шлюбі, який розірвано рішенням Кам'янка-Бузького районного суду Львівської області від 22 серпня 2012 року. Після розірвання шлюбу ОСОБА_1 присвоєно прізвище ОСОБА_1.</p> <p>За час перебування сторін у зареєстрованому шлюбі ОСОБА_2 набув у приватну власність квартиру АДРЕСА_1, що підтверджується свідченням про право власності на нерухоме майно, виданим приватизаційним відділом житлового фонду Кам'янка-Бузької міської ради 07 березня 2006 року.</p> <p>Відповідно до статей 1–3 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» приватизація державного житлового фонду – це відчуження квартир (будинків), житлових приміщень у гуртожитках, призначених для проживання сімей та одиноких осіб, кімнат у квартирах та одноквартирних будинках, де мешкають два і більше наймачів, та належних до них господарських споруд і приміщень (підвалів, сараїв і т. ін.) державного житлового фонду на користь громадян України. До об'єктів приватизації належать, зокрема квартири</p>	<p>№ 61-6409св18 від 20.06.2018 Касаційний цивільний суд</p>	<p>про поділ спільного майна подружжя</p>

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>багатоквартирних будинків, які використовуються громадянами на умовах найму.</p> <p>Приватизація здійснюється шляхом, зокрема безоплатної передачі громадянам квартир (будинків), житлових приміщень у гуртожитках з розрахунку санітарної норми 21 квадратний метр загальної площі на наймача і кожного члена його сім'ї та додатково 10 квадратних метрів на сім'ю.</p> <p>За змістом наведених правових норм власником приватизованого житла стає особа (особи), яка в установленому законом порядку взяла участь у його приватизації.</p> <p>Згідно з пунктом 3 частини першої статті 57 Сімейного кодексу України (далі – СК України) особистою приватною власністю дружини, чоловіка є майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але за кошти, які належали їй, йому особисто.</p> <p>Відповідно до статті 60 СК України майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу). Вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.</p> <p>Належність майна до спільної сумісної власності подружжя визначається не тільки фактом придбання його під час шлюбу, але й спільною участю подружжя коштами або працею в набутті майна. Застосовуючи норму статті 60 СК України та визнаючи право спільної сумісної власності подружжя на майно, суд повинен установити не тільки факт набуття майна під час шлюбу, але й той факт, що джерелом його набуття були спільні сумісні кошти або спільна праця подружжя.</p>		

Стаття закону	Правова позиція	Номер правової позиції	Позов
	<p>Тобто статус спільної сумісної власності визначається такими критеріями: час набуття майна; кошти, за які таке майно було набуто (джерело набуття).</p> <p>Норма статті 60 СК України вважається застосованою правильно, якщо набуття майна відповідає цим чинникам.</p> <p>У зв'язку з викладеним у разі придбання майна хоча й у період шлюбу, але за особисті кошти одного з подружжя, це майно не може вважатися об'єктом спільної сумісної власності подружжя, а є особистою приватною власністю того з подружжя, за особисті кошти якого воно придбане.</p> <p>Тому сам по собі факт придбання спірного майна в період шлюбу не є безумовною підставою для віднесення такого майна до об'єктів права спільної сумісної власності подружжя.</p> <p>Викладене узгоджується з правовим висновком Верховного Суду України, висловленим у постанові від 16 грудня 2015 року у справі № 6-2641цс15.</p> <p>Статтею 61 СК України визначено об'єкти спільної сумісної власності подружжя. Відповідно до частин першої-четвертої цієї статті об'єктом права спільної сумісної власності подружжя може бути будь-яке майно, за винятком виключеного з цивільного обороту. Об'єктом права спільної сумісної власності є заробітна плата, пенсія, стипендія, інші доходи, одержані одним із подружжя. Якщо одним із подружжя укладено договір в інтересах сім'ї, то гроші, інше майно, в тому числі гонорар, витрати, які були одержані за цим договором, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Речі для професійних занять (музичні інструменти, оргтехніка, лікарське обладнання тощо), придбані за</p>		